

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ КООПЕРАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ МАЛИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ТА ЧИННИКИ

А. І. Буряк, к. е. н.,
В. В. Бойко, к. е. н.

Львівський національний аграрний університет

Досліджено психологічні мотиви та стимули розвитку кооперації й інтеграції серед керівників малих сільськогосподарських підприємств. Окреслено основні переваги та недоліки реалізації інтеграційних процесів. Запропоновано стратегічні напрями формування державної інформаційної політики у сфері поширення кооперативного руху.

Постановка проблеми. Нині розвиток аграрного сектора економіки все ще не задовольняє потреб та умов функціонування всіх суб'єктів виробництва сільськогосподарської продукції, зокрема малих підприємств. Держава, усвідомлюючи свою неспроможність щодо постійної правової та фінансової підтримки, намагається застосувати альтернативні способи налагодження їх належної діяльності та подальшого розвитку, одним із яких є поширення кооперативного руху на селі та залучення до нього малих товаровиробників.

З боку держави основний акцент робиться на розвиток сільськогосподарської обслуговуючої кооперації як неприбуткових структур, метою діяльності яких є надання можливості малим сільськогосподарським виробникам «вижити» на ринку та утримати власні позиції. Слід відзначити, що у питанні кооперації в основному фокусуються на проблемі особистих селянських господарствах і, водночас, недостатньо уваги приділяють малим підприємствам, що і зумовило вибір нами тематики дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Умови ринкової економіки вимагають від малих сільськогосподарських товаровиробників взаємодії у вигляді об'єднань, метою яких є вирішення спільних завдань. У сучасних умовах така співпраця все більше набуває формальних відносин інтеграційного характеру у вигляді як кооперації, так й інтеграції. Проблеми розвитку сільськогосподарської інтеграції в сучасних умовах розглянуті в публікаціях С. Гелея, В. Зіновчука, С. Злупка, О. Крисального, М. Маліка, С. Мочерного, Г. Черевка та інших авторів. Однак окремі аспекти кооперації та інтеграції, зокрема впровадження відповідних процесів на рівні малих сільськогосподарських підприємств розкрито недостатньо. Особливо це стосується питання впливу на розвиток інтеграційних процесів серед малих сільськогосподарських підприємств психологічно-мотиваційних чинників.

Постановка завдання. Ідентифікувати та структурувати психологічні мотиви та стимули розвитку кооперації й інтеграції малих сільськогосподарських підприємств, визначити характер їх впливу та окреслити стратегічні напрями подолання існуючих перешкод реалізації інтеграційних процесів.

Виклад основного матеріалу. Кооперація є специфічною формою господарювання для підприємств, у т. ч. й в аграрній сфері. Функціонування кооперації є складним процесом, який може бути досить тривалим від становлення окремого кооперативу і до його розвитку. Передумовою цьому виступає інституційна основа, у межах якої формується кооперативне середовище, яке зумовлюватиме позитивний й швидкий чи малоефективний і повільний розвиток кооперації.

Кооперативне середовище – це сформована інституціями специфічна сфера, в якій діють кооперативні форми організації виробництва, кооперативні процеси та принципи функціонування, вплив на які мають певні економічні інституції. Функціонування налагодженого механізму всередині кооперативного середовища та належна взаємодія з чинниками економічного характеру є запорукою його розвитку та ефективного впливу на суб'єкти господарювання, які в цьому середовищі функціонують.

Проведений аналіз інтеграційних процесів виявив несприятливі передумови стосовно їх впровадження та розвитку у підприємствах аграрного сектора Львівської області. Причиною такого явища є низка чинників, показники важливості яких нами було визначено на основі соціологічного дослідження 116 керівників малих сільськогосподарських підприємств Львівської області (табл. 1).

Таблиця 1

Оцінка керівниками малих сільськогосподарських підприємств Львівської області показників важливості чинників, що стримують процеси розвитку кооперації та інтеграції (за п'ятибальною альтернативно-непарною оцінкою від -2 до 2), 2011 р.*

Чинник	Показник важливості
Нормативно-правова база	0,31
Податкове навантаження	0,65
Відсутність державної підтримки	0,73
Відсутність розуміння керівниками переваг від кооперації та інтеграції	0,15
Важливість залишатись одноосібним керівником	0,12
Небажання співпрацювати та об'єднуватись	-0,31

* Джерело: розраховано на основі результатів соціологічного дослідження.

Серед чинників, які є визначальними у передумовах і причинах, що заважають здійсненню процесів кооперації та інтеграції, виділяються такі, як відсутність державної підтримки, податкове навантаження та нормативно-правова база. Вони є більшими перепонами для підприємств на шляху до співпраці на основі об'єднань, ніж загалом відсутність розуміння деякими керівниками переваг від інтеграції й кооперації та можливість втрати ними одноосібного керівництва.

Безперечно, що інтеграційні процеси мають як позитивні, так і негативні сторони. З цією метою нами було визначено ступінь деструктивної дії ймовірних негативних наслідків інтеграційних процесів за оцінками керівників малих сільськогосподарських підприємств Львівської області (рис.).

Рис. Оцінка керівниками малих сільськогосподарських підприємств Львівської області ступеня деструктивної дії ймовірних негативних наслідків інтеграційних процесів (%), 2011 р.*.

* Джерело: розраховано на основі результатів соціологічного дослідження.

Найбільш деструктивну дію серед негативних наслідків для керівників малих сільськогосподарських підприємств справляє зменшення особистого впливу на прийняття рішення. Також не менш важливими причинами небажання вступати в інтеграційні та коопераційні структури є втрата незалежності та можливість займання нижчої посади. Натомість не дуже важливою причиною та наслідком від об'єднання для керівників є можливе скорочення кількості працівників у їхніх підприємствах.

На основі соціологічного дослідження нами визначено думку респондентів стосовно отримання можливих вигод від здійснення інтеграційних процесів малими підприємствами аграрної сфери (табл. 2).

Таблиця 2

Оцінка керівниками малих сільськогосподарських підприємств Львівської області показників важливості перспективних вигод від кооперації та інтеграції (за п'ятибальною альтернативно-непарною оцінкою від -2 до 2), 2011 р.*

Вигода	Коефіцієнт важливості
Можливість отримання додаткового прибутку	0,54
Спрощення збуту продукції	0,31
Покращення матеріально-технічної бази	0,58
Підвищення конкурентоспроможності продукції	0,58
Перехід під «опіку» великих підприємств	-0,19

* Джерело: розраховано на основі результатів соціологічного дослідження.

Дослідження доводять, що для керівників малих підприємств аграрного сектора вигідним є отримання можливих переваг на основі впровадження інтеграційних процесів. Не вбачають певних вигод респонденти від інтеграції чи кооперації з великими підприємствами, а саме, в результаті переходу під їхню «опіку». Під цим поняттям розуміється наявність постійної та стабільнішої діяльності, тобто реалізація продукції, своєрідний захист від свавілля чиновників, що дозволяє насамперед утримати власні позиції на ринку.

Висновки та пропозиції. Отже, реалізація процесів кооперації та інтеграції малими сільськогосподарськими підприємствами є об'єктивною ринковою необхідністю. Проведені дослідження показали, що одним із стримуючих чинників розвитку інтеграційних процесів серед малих товаровиробників є не лише об'єктивні чинники – відсутність цілеспрямованої державної політики, брак фінансування, інституційні бар'єри, надмірне податкове навантаження, а й суб'єктивні – відсутність реальної усвідомленої потреби з боку керівників малих сільськогосподарських підприємств економічної доцільності та необхідності здійснення інтеграційних процесів. Тому стратегічним напрямом поширення кооперативного руху в Україні повинна стати цілеспрямована державна інформаційна політика у сфері популяризації інтеграційних процесів та можливих їх переваг шляхом формування розгалуженої мережі дорадчих служб та ринкових інститутів сучасного інформаційного суспільства. Такий підхід забезпечить зниження ризиків умов невизначеності для керівників

малих сільськогосподарських підприємств у процесі формування інтеграційних зв'язків із суб'єктами регіонального АПК.

Список використаних джерел

1. Бурак А. І. Розвиток малого підприємництва: соціально-психологічний чинник / А. І. Бурак // Науковий вісник Луцького націон.-технічн. ун-ту. – 2010. – Т. 2. – С. 75–79.
2. Зіновчук В. В. Економічна природа псевдокооперативів та небезпека їх поширення в аграрному секторі України [Електронний ресурс] / В. В. Зіновчук // Електронний науковий журнал. ПУСКУ. – 2010. – № 3. – Режим доступу : <http://www.ukgcoop-journal.com.ua>.
3. Про кооперацію: Закон України від 10.07.2003 р. № 1087-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 5. – Ст. 35.
4. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 17.07.1997 р. № 469/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 39. – С. 261.
5. Черевко Г. Система агробізнесу в США. Кооперація в системі агробізнесу / Г. Черевко, Ф. Горбонос // Економіка України. – 1996. – № 7. – С. 74–82.